

PROBLEME DE ORTOGRAFIE

NOUA ORTOGRAFIE ȘI ISTORIA LIMBII LITERARE

DE

J. BYCK

Deși s-a vorbit multă vreme despre o ortografie a limbii române, deși fosta Academie Română s-a arătat preocupată de stabilirea normelor ortografice și a dat publicității câteva hotărâri privitoare la regulile scrierii limbii române, totuși noi nu am avut pînă astăzi o ortografie. Cei ce discutau înăuntrul vechii Academii problema scrierii trăiau rupți de realitate; ei nu aveau în vedere criteriile științifice, făceau abstracție de istoria limbii române și nu țineau seama de scrisul marilor noștri scriitori. Lipsite de autoritatea lucrului bine chibzuit, regulile ortografice impuse în diverse rînduri de vechea Academie nu au fost luate în considerație de nimeni.

« Societatea Academică — scria Odobescu în 1874 — nu poate încă lua asupra-și de a impune o sistemă oarecare de ortografie; ea admite dar deocamdată fără de a le judica orice fel de scriere »¹. Nici după această dată nu s-au schimbat lucrurile. În școală și în publicistică, în tipăriturile oficiale ca și în cele ale particularilor domnea bunul plac; fiecare profesor propovăduia sistemul său propriu, fiecare ziar și fiecare editură țineau la particularitățile lor ortografice, fiecare cărturar își avea ortografia proprie.

Această situație anarhică începută la 1860, o dată cu introducerea oficială a alfabetului latin în locul celui chirilic², a ținut pînă în zilele noastre, cînd scrierea a ieșit din cadrul preocupărilor unui cerc restrîns de oameni și a devenit o preocupare a clasei muncitoare și o problemă de stat. O dată cu începerea luptei pentru ridicarea nivelului cultural al maselor muncitoare,

¹ A. I. Odobescu, Scrieri literare și istorice, II, București, 1877, p. 378 n.

² Nu intră în discuție situația dinainte, cînd nu putea fi vorba de o intervenție oficială. Gh. Adamescu pretinde a fi numărat 41 de sisteme ortografice între 1780 și 1880 (Problemele actuale ale ortografiei românești, București, 1931, p. 3).

o dată cu înmulțirea știutorilor de carte și răspîndirea tiparului în cercuri tot mai largi, a trebuit să se facă ordine și în scriere.

Academia R.P.R., atentă la desfășurarea acestei revoluții culturale, și-a luat sarcina de a rezolva grabnic problema ortografiei și a elaborat normele pe baza cărora se va scrie de acum înainte. Întemeiată pe criteriile științifice și luînd ca punct de plecare tradiția literară, noua ortografie înlătură inconsecvențele de pînă acum și impune reguli a căror însușire e cît se poate de ușoară.

Una din marile calități ale ultimelor norme ortografice este strînsa lor legătură cu istoria limbii și cu tradiția literară seculară. Așa cum limba noastră literară de astăzi nu se poate rupe de trecut, nici scrierea ei nu poate să facă abstracție de particularitățile grafice care de-a lungul vremurilor s-au bucurat de popularitate printre cărturarii noștri.

În cele ce urmează se ilustrează cîteva fapte de ortografie care își găsesc sprijin în scrisul românesc mai vechi, impunîndu-se nu ca niște capricii personale ale celor care le-au recomandat, ci ca oglindiri ale unei tradiții literare.

Astfel scrierea *ușă*, *grijă*, corespunzînd rostirii din Moldova, Banat și o parte a Ardealului, este preferată scrierii *ușe*, *grije*, corespunzătoare rostirii din Muntenia, Oltenia, sudul Ardealului și Crișana; paralel cu acestea se impun pe baza principiului morfologic formele articulate *ușa*, *grija*, nu *ușea*, *grijea* (lui *ă* de la forma nearticulată corespunzîndu-i *a* la forma articulată, ca în *ladă* — *lada*).

Această grafie, recomandată astăzi de dragul stabilirii unui principiu ortografic, începe să apară încă din secolul al XVI-lea și al XVII-lea în texte care potrivit cu regiunea unde s-au tipărit ar trebui să folosească scrierea cu *-e*, *-ea*.

« Cartea cu învățătură » a lui Coresi tipărită la Brașov (1581) dă alături de *grije* (pag. 214) și *negrije* (pag. 238), formele *grijă* (pag. 266) și *strajă* (pag. 266); articulat: *grija* (pag. 266, 411), *negrija* (pag. 233), *straja* (pag. 266).

« Noul Testament » de la Bălgrad (1648), alături de *grije* (pag. 186^r), *straje* (pag. 86^e), *cenușe* (pag. 188^r), cuprinde formele *grijă* (pag. 159^r), *strajă* (pag. 49^r, 86^e), *cenușă* (pag. 14^e, 82^r) și forma articulată *grija* (pag. 186^r).

« Biblia » de la București (1688) dă, din 18 exemple numărate la întimplare, de 3 ori *grijă* (pag. 655, 660, 869) și de 7 ori *grije* (pag. 368, 655, 658, 767, 846, 868, 914); forma articulată *grija* apare de 8 ori (pag. 399, 655, 679 de 2 ori, 799 de 2 ori, 847, 914).

Strajă apare de 3 ori (pag. 779, 801 de 2 ori), iar *straja* (*streaia*) de 3 ori (pag. 49, 179, 202).

Printre 34 de exemple, forma *cenușă* se găsește de 26 de ori (pag. 12, 229, 357 de 2 ori, 358, 381, 414, 479, 483, 486, 496, 531, 554, 580, 596, 614, 627, 653, 660, 672, 684, 730 de 2 ori, 758, 798, 915), *cenușe* de 3 ori (pag. 375, 554, 699), iar forma articulată *cenușa* de 5 ori (pag. 369, 668, 721, 730, 906).

În secolul al XVIII-lea și al XIX-lea grafiile de tipul *griă*, *cenușă* sînt frecvente în tipăriturile muntenești.

Între formele *cîine*, *mîine*, *mîini*, *pîine* și *cîne*, *mîne*, *mîni*, *pîni* «Reguli'e de ortografie» le-au preferat pe cele dintîi, deși celelalte apar la unii mari scriitori ca Eminescu, Creangă, Sadoveanu. Justificarea stă în aceea că formele de tipul *cîne* au caracter regional, pe cînd cele de tipul *cîine* sînt de mult consacrate ca literare și au fost îmbrățișate ca atare chiar de scriitori în a căror regiune se rostește *cîne*.

Astfel, dintre textele ardelenesti, «Noul Testament» de la Bălgrad (1648) folosește alături de *cîni* (pag. 20°, 320°), formele *cîinele* (pag. 188°), *cîini* (pag. 266°), *cîinii* (pag. 92°), *cîinilor* (pag. 9^r); alături de *mîne* (pag. 179^r), forma *mîine* (pag. 9^r, 86^r, 87°, 88^r, 168°, 237°); alături de *mîni* (pag. 53°, 144^r, 164°), *mîinile* (pag. 19°, 37^r, 49°, 115°, 133^r, 165^r), *mînele* (pag. 53^r, 49°), *mînule* (pag. 179^r, 193^r, 280^r, 301^r), formele *mîini* (pag. 121°, 248°), *mîinile* (pag. 104^r, 165^r), *mîinele* (pag. 124^r, 133^r); formele *pîine*, *pîinea*, *pîini*, *pîinile* (pag. 5°, 15^r, 20°, 70°).

Tipăriturile moldovenești abundă în forme cu *-ii-*.

Cazania lui Varlaam, Iași (1643) cuprinde formele *cîne* (pag. 253, 455 din ediția J. Byck), *cîini* (pag. 284), *cîinii* (pag. 250, 253, 281), *cîinilor* (pag. 250, 253);

mîine (pag. 291 de 5 ori, 322);

poimîine (pag. 291, 322);

pîine (pag. 256, 408, 412, 430), *pîinea* (pag. 250, 256, 260, 266, 310), *pîinile* (pag. 193).

«Șapte taine», tradusă de Eustratie logofătul, Iași (1645):

pîine (pag. 39, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 54, 66), *pîinea* (pag. 5, 41, 42, 44 și tabla).

Pravila lui Vasile Lupu, tradusă de Eustratie logofătul, Iași (1646): *pîinea* (pag. 8°, 9°, 13°, 156° de două ori), față de *pîni* (pag. 7°).

La Dosoftei întîlnim forme cu *-ii-* în toate lucrările sale. Astfel în «Psaltirea» în versuri, Unieș (1673): *pîine* (pag. 139°); în «Dumnedzăiasca liturghie», Iași (1679): *pîine*;

în «Psaltirea» slavo-romînă, Iași (1680): *pîine* (pag. 98^r, 168^r) și *pîinea* (pag. 98°, 136^r);

în «Viața și petrecerea svinților», Iași (1682):

cîine (pag. 202°, 203^r), *cîinele* (pag. 25^r);

mîine (pag. 55^r de două ori);

pîine (pag. 16°, 18°, 54^r, 55°, 76°, 77^r, 110°, 173°), *pîinea* (pag. 147°, 182°, 247°), *pîinile* (pag. 106°);

în «Paremii», Iași (1683):

pîinile (pag. 8^r).

În « Învățătură svîntă adecă svintei și dumnedzăeștii liturghii, tilcuire », tradusă de Eremia Cacavela și tipărită la Iași (1697):

pîine (pag. 50°, 51° de 5 ori, 51°, 53°, 55°, 56° de 2 ori); *pînea* (pag. 19°, 50°, 50° de 2 ori, 51°, 52°, 54°, 56°); genitivul *pîini* (pag. 55°), *pîinii* (pag. 55°), *pîinei* (pag. 55°).

În « Divanul » lui Dimitrie Cantemir, Iași (1698) aflăm:

cîinele (pag. 135°), *cîinii* (pag. 29°, 52°, 106°);

mîine (pag. 27°, 27°, 42°, 53°, 134°);

pîine (pag. 75°, 76°), *pîinea* (pag. VII°, VIII°, 27°, 74°, 76°, 81°).

Formele cu *-îi-* își fac tot mai mult loc în scrierile din secolul al XVIII-lea și apar și la scriitorii din secolul al XIX-lea, deși în acest veac se manifestă printre scriitorii moldoveni o puternică tendință de moldovenizare a limbii literare.

Faptul se oglindește, de exemplu, într-o lucrare de Hristian Albert Rukert, tradusă de Alexandru Beldiman și apărută la Iași (1818), al cărei titlu sună astfel: « Învățătură sau povățuire pentru facerea *pîinii* ceii de obște mai neagră, pentru cea albă de casă . . . ».

Titlul ca și cuprinsul se reproduc în a doua ediție, din 1829.

Despre o lucrare a lui Nicodim, « Carte sfătuitoare pentru păzirea celor cinci simțiri », tipărită la Mănăstirea Neamțului (1826) se spune în prefață că « o au tălmăcit și o au tipărit în limba noastră cea moldovenească, spre asemenea folos de obște, pre carea toți o aduc ție din inimă, ca pre o fâlie de *pîine* sau colac, sau dulceață duhovnicească ».

În « Pavel și Virghinia » de Bernardin de Saint-Pierre, apărută la Iași (1831) în traducerea lui Iancu Buznea, citim: « acum precum știi, abia avem *pîinea* de toate zilele » (pag. 85); « pentru ca să-ți poți scoate *pîinea* de toate zilele » (pag. 94).

Alecu Donici, a cărui limbă are un accentuat caracter regional, folosește formele literare *cîine*, *pîine* în volumul al II-lea de « Fabule », tipărit la Iași (1842). Fabula « Doi *cîini* » (pag. 29), de exemplu, care începe cu:

Un *cîine*, de neam dulău . . .

cuprinde și aceste versuri:

« Jujucă, ce mai faci mata? »

Întreabă *cîinele*, din coadă dînd încet.

(Acesta între *cîini* e semnul de respect.)

Iar în alte locuri citim:

El să gonea din urmă

De cătră vînători cu pușce înarmaț

Și *cîini* întăritaț. (pag. 7)

Că oae furtușag nu are din natură,

Precum vecinii *cîini* vor spune lămurit,

Și mai vîrtos că ea nu pune carne-n gură. (pag. 48)

Simțindu-l pe sur aproape, *cîinii* toți s-au întărtat (pag. 27)

Cîinii în a lor iuțală

Dau pe unde pot năvală. (pag. 27)

Oameni buni, le zisă, stați!

Și voi, *cîini*, ce-mi sînteț fraț! (pag. 28)

Și oare poate fi mai mare nebunie

De cît să scurme el ogoară pe cîmpie

Și-apoi să presăre ovăs sau altă *pîine*,

Cînd mult făcea mai bine

Ovăsul să-l dea mie

Ori murgușorului, iar *pîine* la găine? (pag. 49)

Potrivit cu tradiția literară recentele « Reguli de ortografie » recomandă să se scrie *seară*, *seamă*, nu *sară*, *sămă*.

În cuvîntul *seară* avem a face cu latinul *sera*, devenit în mod normal *seară* și păstrat ca atare în limba literară; *sară* e o formă regională în care *ea* a devenit *a* după *s*, ca și în *sacă* din *seacă*, *sămănă* din *seamănă*. Dimpotrivă, *seamă* are ca punct de plecare rostirea și scrierea *samă* (provenind din ungu-rescul *szám*), rostire și scriere care au fost pînă la un moment dat generale. Considerat ca regional, *samă* a devenit *seamă* în graiul acelor care pronunță *seară* și s-a impus — ca și acesta din urmă — și în limba literară.

Procesul de înlocuire se observă încă din secolul al XVII-lea. În Pravila muntenească de la 1652, care încorporează întreg textul Pravilei moldovenești de la 1646, se remarcă, printre multe alte modificări de limbă, schimbarea lui *samă* în *seamă*:

Aceaste unealte și bucatele ce vor fi . . . să vor lua toate și să vor da pre *sama* domniei. (Pravila de la Iași, 1646, pag. 73*).

Aceaste unealte și bucate ce vor fi . . . să vor lua toate și se vor da pre *seama* domniei. (Pravila de la Tîrgoviște, 1652, pag. 207).

Unii din marii noștri scriitori care au știut să folosească cu măiestrie regionalismele au cuprins în limba operei lor și rostirile *sară*, *sămă*:

Sara pe deal buciumul sună cu jale

(M. Eminescu, *Sara pe deal*)

Mai am un singur dor:

În liniștea *sării*

Să mă lăsați să mor

La marginea mării.

(M. Eminescu, *Mai am un singur dor*)

Nu plîng că mi-e de Leana teamă;

De ciudă plîng eu numai, mamă.

Cuvintele ei nu le ieu

În *samă*.

(G. Coșbuc, *Dușmancele*)

Prezența sporadică a acestor forme în scrisul clasicilor noștri mai noi nu se poate invoca în sprijinul păstrării lor în limba literară, de vreme ce chiar clasicii mai vechi, recunoscând caracterul lor neliterar, au ținut să le îndepărteze. Astfel în « Satire și alte poetice compuneri » de Prințul Antioh Cantemir, traduse din rusește de A. Donici și C. Negruzzi, apărute la Iași în 1844, deși sînt folosite tot felul de moldovenisme (*judică, șapte înțelepți*, pag. 9, *naravurile*, pag. 45, *agiunge*, pag. 51, 56, *a voastre*, pag. 58, *a s-aducă*, pag. 77), întîlnim în mod consecvent grafia *seamă*:

Cînd cineva a *seama* cu ce nimicuri omul

Își perde a lui vreme, îi vine a gîndi

Că vieța omenească e fără de sfîrșit. (pag. 56)

Pe urmă luăiu *seama* că mulți din cei culcați

Mișca cîte o mîină sau capul rădica

Îngreuiat cu totul de strașnica beție. (pag. 61)

Și cum mai înainte desprețuia pre toți

Așa cu îngiosire acum îmbrătoșa

Picioarele acelor ce-ntăi nu-i băga *seamă*. (pag. 70)

La copiii fără minte slobozenia e dragă,

Dar greșesc cînd ei în *seamă* sfatul părintesc nu bagă. (pag. 32)

C. Negruzzi procedează la fel în « Păcatele tinerețelor », carte tipărită la Iași în 1857. Alături de *seamă*:

Gesticulam vorbind singur, fără să bag *seamă* la un bun bătrîn care mă privia cu mirare de cîteva minute. (pag. 272)

Luat-ai *seama* atunci cînd la o ceață ce vine și se întinde ca un giulgiu mortuar . . . ? (pag. 313)

apare cuvîntul *seară* (cu derivatele acestuia):

Ceilalți au adus cîștiurile moșiiilor ce le primiseră de cu *seară* și tot ce mai aveau. (pag. 80)

Fată Sarră!

Eu ț-am zis *aseară*,

Să vezi oul cum se sară.

De altfel, C. Negruzzi își manifestase tendința de unificare a limbii literare și în coloanele revistei « Săptămîna », care a apărut la Iași, sub redacția sa, în 1853. În această revistă grafia *seară, seamă* (pag. 241, 242) se întîlnește cu scrierea *mîini, mîinile* (pag. 195, 235, 242).

Printre inovațiile « Normelor privind ortografia limbii » figurează și suprimarea literei *â*. Ca și aîtea alte probleme de ortografie, nici scrierea consecventă cu *î* nu e desprinsă de istoria limbii literare, de scrierea ei.

Unul dintre principiile care stau la baza noii noastre ortografii este ca fiecărui sunet din limba literară să-i corespundă o literă; prin urmare și sune-

tului *î* trebuie să-i corespundă o singură literă. În vechea ortografie existind două litere pentru redarea acestui sunet, problema care s-a pus a fost alegerea uneia dintre ele.

Dintre cele două litere, *î* și *â*, cea dintîi a avut mai multe șanse de a fi aleasă, întîi pentru că este cea mai veche, apoi pentru că și în vechea ortografie era folosită în cele mai multe cazuri: inițial (*înainte*), final (*hotărî*) și medial (*neînvinș, hotărîtor, hotărînd*), pe cînd *â* apărea numai în poziție medială (*cîntec*). Pe lîngă aceasta s-a ținut seama de faptul că aceia dintre cărturarii progresiști care au urmărit simplificarea ortografiei romînești au preconizat mereu îndepărtarea lui *â*, — ultima rămășiță a exagerărilor latiniste în scrisul nostru, — și folosirea exclusivă a lui *î*. Stăruința pînă mai ieri a lui *â* se datora îndărătniciei cu care unii dintre membrii vechii Academii au luptat pentru păstrarea acestui capriciu latinist.

Din momentul introducerii la noi a alfabetului latin, scrierea sunetului *î* a constituit una dintre problemele cele mai dezbătute. Începînd prin a fi redat sub trei forme: *â, ê și î* (ca în « *Elementa linguae daco-romanae* », Buda, 1805, a lui G. Șincai), el a ajuns să aibă cinci semne: *â, ê, î, ô, û* (cu accent circumflex, așa cum recomanda Eliade în « *Curier de ambe sexe* » 1841) sau *a, e, i, o, u* (fără accent, cum au crezut de cuviință Laurian și Massim, autorii faimosului « *Dicționar* » din 1871), apoi patru: *a, e, i, u* (după recomandarea lui Cipariu, în « *Gramatica* » din 1869), apoi două: *ă și î* (potrivit cu regulile vechii Academii, de la 1904 înceace) sau numai unul: *î*.

Împotriva tendințelor latinizante care au stat la baza diverselor sisteme ortografice, s-au manifestat cele mai înaintate elemente ale vieții noastre intelectuale din ultima sută de ani: scriitori și oameni de știință.

Încă înainte de introducerea oficială a scrierii cu litere latine, în alfabetul de tranziție chirilico-latin, N. Bălcescu folosește în « *Magazin istoric pentru Dacia* » litera *î* pentru sunetul *î*. Pînă și A. T. Laurian, corector la această revistă și unul dintre cei mai exagerați latinști, acceptă să apară în articolele sale din « *Magazin* » grafiile: *romîniî, Țara romînească, romneșite* (II, pag. 381, 384, 69).

Gr. Alexandrescu, al cărui volum « *Suvenire și impresii, epistole și fabule* » apare la 1847 cu alfabetul de tranziție, întrebuintează aici consecvent litera *î* și scrie, de exemplu: *Romînia* (pag. 1), *romînești* (pag. 4), *romîni* (pag. 7), *romîniî* (pag. 13, 14, 24), *Uniad romînul* (pag. 20).

După introducerea alfabetului latin, V. Alecsandri, autorul « *Gintei latine* », a sprijinit scrierea cu *î* a sunetului *î* și l-a combătut pe T. Maiorescu, care, la 1880, într-un raport privitor la ortografie, recomanda scoaterea lui *î* din scriere, — fiindcă « nu-i convine să scrie *cînd* cu *î* », — și tindea să scoată sunetul *î* chiar din limbă.

I. G. Sbiera, membru al fostei Academii, scria în mod consecvent cu *î*, chiar atunci cînd tipărea sub auspiciile Academiei. Pe coperta « *Codicelui*

Voronețean » (1885) precizînd că e vorba de « edițiunea Academiei *Romîne* » el își arată, între altele, calitatea de « membru al Academiei *Romîne* » și pe aceea de membru al Societății « pentru cultura și literatura *romînească* în Bucovina ». La 1886, Sbiera tipărește « Povești populare *romînesci* ». În « *precuvîntarea* » la această culegere, el scrie că ar fi dorit ca în fruntea ei să dea un studiu despre acest « *gen de poezie populară la romîni* ».

Aceeași scriere o întîlnim în lucrarea lui Sbiera despre « Aron Pumnul » (1889) și în celebra lui operă « Mișcări culturale și literare la romîni din stînga Dunării » (1897).

G. Alexici, profesor de literatură romînă la Universitatea din Budapesta, adoptase și el scrierea cu *î*. La 1899 el a publicat o culegere de « Texte din literatura poporană romînă ». În prefața cărții sale el se adresează *publicului romîn* și anunță pregătirea unui vocabular *al cuvintelor necunoscute de toți romîni*.

N. Iorga a folosit în mod consecvent litera *î*. În « Istoria romînilor în chipuri și icoane », volumul II (București, 1905), de exemplu, el arată că a strîns în acest volum cîteva conferințe ținute la *Societatea femeilor romîne*, printre care una este intitulată « Viața sufletească a poporului romîn ».

Criticul G. Ibrăileanu a scris totdeauna cu *î*: « Spiritul critic în cultura romînească » (ed. I, 1909, ed. II, 1922), « Scriitori romîni și străini » (1926) etc.

I. L. Caragiale și-a tipărit broșura « 1907 — din primăvară pînă-n toamnă » înlăturîndu-l pe *â*. El scrie: *originalul romînesc* (pag. 3), *tînrul regat romîn* (p: g. 5), *țara romînească* (pag. 4), *Romînia* (pag. 10).

Anton Bacalbașa, Const. Mille și ceilalți colaboratori ai publicațiilor socialiste au folosit în toate împrejurările litera *î*.

Maestrul Mihail Sadoveanu scrie în mod consecvent cu *î*, și și-a impus de multe ori ortografia, chiar la cele mai îndărătnice edituri. Din lucrarea « La noi, în Viișoara » (București, 1907), cităm: *romîn* (pag. 130), *romîni* (pag. 161); din « Dureri înăbușite » (ed. II, București, 1908): *începu să vorbească într-o romînească stricată* (pag. 22).

Romancierul Liviu Rebreanu scria invariabil cu *î*. Cităm din romanul « Răscoala », vol. I (București, 1932): *țăranul romîn* (pag. 11), *foi romînești* (pag. 32), *Romînia* (pag. 32), *așa sîntem noi romîni* (pag. 33), *romînul* (pag. 40).

Revista « Contemporanul » care a început să apară la Iași în 1881, folosea pentru sunetul *î* exclusiv litera *î*. Astfel, se face o dare de seamă a conferinței pe care M. Gaster a ținut-o la *Ateneul romîn*, despre « Apocrifele în limba romînă » (II, pag. 542); în alt loc (II, pag. 511) se scrie: *romîni slavizați și limba tuturor romînilor*.

Revista « Arhiva Societății științifice și literare din Iași », care începe să apară în 1889, folosește semnul *î* chiar atunci cînd scrie *romîn*, *romnesc*, *Romînia*.

Revista « Critica socială », al cărei întâi număr poartă data de 1 decembrie 1891, a folosit exclusiv litera *î*, continuînd tradiția « Contemporanului »: *romîni, România, țările romîne, ziarul « Republica Romîină », ziarul « Romînul ».*

Revista « Literatură și știință » (1893-1894) a lui Gherea, tipărind cu *î*, scria: *Romînia* (I, pag. 9), *asupra familiei romîne* (II, pag. 133), *țaranului romîn* (II, p. g. 266).

Chiar revista « Convorbiri literare », patronată de T. Maiorescu, ale cărui bizare concepții despre sunetul și litera *î* le-am văzut, folosește între 1899 și 1905 scrierea cu *î*; *Romînia, țările locuite de romîni, fonologia romînească* citim, de exemplu, pe coperta numărului din 15 iunie 1899.

« Curentul nou », revistă care a apărut la Galați începînd din noiembrie 1905, folosea consecvent litera *î*, pentru sunetul *î*, în toate situațiile.

Revista « Viața Romînească », care a început să apară la Iași în 1906, a folosit de asemenea litera *î*: *nume ciudate pentru urechea romînului* (I, pag. 50), *intelectualul romîn* (I, pag. 54), *trecutul romînesc* (I, pag. 55), *Romînia* (I, pag. 160).

Revistele « Viața socială » și « Facla » conduse de N. D. Cocea (1910 și anii următori) scriau numai cu *î*.

Revista « Cronica » (începe în 1915) de sub conducerea lui T. Arghezi și Gala Galaction scria cu *î*: *țările romîne, năzuințele romînești, Romînia* (I, numărul 7).

Revista « Însemnări literare », condusă de Mihail Sadoveanu și G. Topîrcceanu (începe în 1919), și continuatoarea ei din 1936, « Însemnări ieșene », au scris numai cu *î*: *romîni, romînească*.

Filologii noștri, începînd cu A. Lambrior și H. Tiktin, au sprijinit neconținut scrierea cu *î*. Congreșele filologilor ținute în anii 1925, 1926 și 1927 au recomandat fostei Academii Romîne, printre altele, înlăturarea lui *â*. Secția literară a Academiei Romîne a fost de acord cu această reformă; cîțiva membri de la alte secții au cerut însă să se facă o excepție cu *romîn* și derivatele lui, care să se scrie cu *â*. A fost suficient ca o parte dintre filologi să facă această concesie, pentru ca propunerea să cadă pînă la urmă cu totul.

Nu trebuie să credem că fosta Academie se făcea prin această îndărătnicie ecoul opiniei publice. În lucrarea citată mai sus, profesorul Gh. Adamescu scria: « Eu cred că se impune să renunțăm la cele două semne și să alegem numai pe *î*. *Cam așa e curentul general.* »

Argumentul adus totdeauna în favoarea scrierii cu *â* a fost păstrarea imaginii cuvîntului care stă la temelia lui *romîn*: latinul *romanus*. În special fosta Academie Romîină nu voia să renunțe la inscripția de pe fronton: ACADEMIA ROMANA. Oricum s-ar scrie acest cuvînt, cu *â* sau cu *î*, nimeni nu mai tăgăduiește astăzi romanitatea limbii romîne. De la « Gramatica limbilor romanice » a lui Fr. Diez (1836) pînă la cea mai recentă lucrare despre limbile romanice a filologului sovietic M. Serghievski, limba romîină figurează alături de limba italiană, franceză etc. printre limbile romanice.

Recomandînd scrierea *sînt, sîntem, sînteți* în loc de *sunt, suntem, sunteți*, «Regulile de ortografie» nu fac altceva decît să consfințească grafia tradițională corespunzătoare rostirii populare a formelor flexionare de la prezentul indicativ al verbului *a fi*. Existența scrierii cu *u* se datorește intervenției latinizantilor, care, în dorința de a aplica și în cazul de față principiul etimologic, au luat ca punct de plecare forma latină de persoana a III-a plural *sunt*. În realitate, cum vom vedea, flexiunea românească nu pleacă de la această formă.

Iată istoria paradigmei în discuție. În latina clasică verbul *esse* se conjuga la indicativ prezent astfel: *sum, es, est, sumus, estis, sunt*. Singurele dintre aceste forme care se oglindesc în limba română sînt *sum* de la persoana I și *est* de la persoana a III-a singular.

Sum a devenit *su*, atestat în cele mai vechi texte românești: *cătră tinre su arrucatu dentr-așternut* (= către tine sînt aruncat din așternut), Psaltirea Hurmuzaki, 17^r, avînd în diverse poziții sintactice și formele *îs, -s*, ca în limba vorbită de astăzi (*îs mulțumit, nu-s bolnav*).

Est a devenit *e*, schimbat în *-i, i-* și *îi* în unele împrejurări (*nu-i slab, i-un prost, îi gras*).

Originea lui *este* ca și a lui *ești* e obscură; între apariția unuia și a celui-lalt trebuie să fie însă o legătură. S-ar putea să fi existat latinul de persoana a II-a singular *esti* devenit în română *ești*, după care s-a refăcut *este* la persoana a III-a. S-ar putea să fi existat latinul de persoana a III-a singular *este*, după care s-a refăcut *ești*. Nu e exclus, de asemenea, să fi existat încă din latină formele de persoana a II-a și a III-a: *esti, este*. Cît privește cele trei forme de plural, ele au fost înlocuite cu formele conjunctivului prezent: *simus, sitis, sint*, rostite în latina mai tîrzie *semu, seti, sentu*; acestea se reflectă în formele *sem, seși, sînt*, care apar în textele noastre vechi. Sub influența lui *sînt* s-au creat pe de o parte formele *sîntem, sînteți*, pe de alta forma *sînt* de persoana I singular, drept model al fenomenului servind situația de la verbe de tipul *tac, trec* la care persoana a III-a plural e comună cu persoana I singular (*eu tac, trec* ca și *ei tac, trec*), deci *eu sînt* ca și *ei sînt*, iar persoana I și a II-a plural apar ca formate din persoana I singular și a III-a plural cărora li s-au adăugat desinențele de persoana I și a II-a plural *tac — tăcem, tăceți; trec — trecem, treceți*, deci: *sînt, sîntem, sînteți*). Coexistența formelor *sînt* și *îs, -s* la persoana I singular a dus la adoptarea lui *îs, -s* și la persoana a III-a plural.

Aceasta este pe scurt evoluția formelor de indicativ prezent ale verbului *a fi*. Precum se vede, în istoria lor mai veche nu intervine nimic care să justifice scrierea *sunt, suntem, sunteți*, și într-adevăr situația expusă mai sus este singura care stăruie pînă astăzi în limba poporului și e sprijinită de tradiția sănătoasă a marilor noștri clasici.

Scrierea cu *u* a intervenit atunci cînd, în încercările de a se adapta alfabetul latin la sunetele românești, s-au ivit dificultăți în alegerea unei

litere care să redea sunetul *î*. Am văzut mai sus că această alegere a variat de la cinci litere pînă la una, și că abia astăzi s-a luat o hotărîre justă și definitivă în privința scrierii acestui sunet cu o singură literă: *î*. La început însă, fiecare *î* avea să se scrie pornind de la sunetul original. Considerînd că în *sînt* avem a face cu latinul *sunt*, unii etimologiști socotesc că *î* trebuie să fie transcris aci printr-o literă derivată din *u* sau chiar prin *u*. Astfel s-a ajuns la scrieri ca *sûnt* (de exemplu: Petru Maior, în « Lexiconul de la Buda », 1825, « Dialog », pag. 54; J. Alexi, « Grammatica daco-romana sive valachica », Viena, 1826; Moysi Bota, « Versuri îndemnătoare către deprinderea tinerimei romînești întru învățături . . . », Buda, 1829, ș. a.), *sûnt* (de exemplu: « Omul de lume », traducere de Vasile Gergely de Csokotis, Viena, 1819), *sunt* (de exemplu: Ioan Bobb, « Dictionariu rumanesc, lateinesc si unguresc », Cluj, 1822; Petru Maior, în « Lexiconul de la Buda », 1825, Dialog, pag. 57, 62, 95). Nu au lipsit nici scrierile *sint* (Samuil Micu Clain, « Carte de rogacioni », Viena, 1779), *sênt* (G. Șincai, « Elementa linguae daco-romanae », Buda, 1805, pag. 101), *sînt* (G. Șincai, « Elementa . . . », pag. 49). Paralel cu fiecare dintre aceste grafii apăreau și *sûntem*, *sûnteși*, *sûntem*, *sûnteși* etc.

Soluțiile care, dintre toate acestea, au avut la început mai mulți partizani au fost cele în legătură cu scrierea « etimologică » sub forma *sûnt* și *sunt*, dar încetul cu încetul se introduce grafia corespunzătoare adevăratei pronunțări, *sînt*, grafie recomandată astăzi.

Începînd prin a fi folosită în scrierea cu litere latine, grafia cu *u* a pătruns și în scrierea cu litere chirilice sau semi-chirilice. Astfel o aflăm în « Curierul de ambe-sexe » al lui I. Eliade (de exemplu în volumul II, 1839) în « Dacia literară » (1840) și « Arhiva romîneasă » (vol. II, 1845) ale lui M. Kogălniceanu, în « Magazin istoric pentru Dacia » al lui A. T. Laurian și N. Bălcescu (de exemplu în volumul I, 1845), alternînd uneori cu grafia *î*. De asemenea, în alte tipărituri: « Condica de comerț », București, 1840; « Satire și alte poetice compuneri » de Prințul Antioh Cantemir, traduse din rusește de A. Donici și C. Negruzzi, Iași, 1844.

Trebuie să subliniem faptul că, deși se propovăduiau diverse scrieri pentru *sînt*, *sîntem*, *sînteși*, niciodată reformatorii nu s-au gîndit la deformarea pronunțării tradiționale, lucru care se vede pe de o parte în folosirea unui semn distinctiv (*û*, *û*, spre deosebire de *u*), pe de alta în felul cum erau redată cuvintele în scrierea cu chirilice. Astfel Petru Maior (în « Lexicon ») scrie *sûnt* sau *sunt*, dar *сѡнт* sau *сѡнт* (= *sînt*); Timotei Cipariu (în « Grammatica limbii romîne », București, 1869, 1877) scrie *sunt*, dar cînd vorbește despre sunete reproduce cuvîntul cu chirilice: *сѡнтс* (vol. I, p. 52). A le atribui celor dintîi latinîști pronunțarea cu *u* (*sunt*) înseamnă a nu respecta adevărul. Această pronunțare e de dată mult mai recentă și e datorită influenței pe care de multe ori o exercită grafia asupra pronunțării. Nu încapе îndoială că imaginea latinului *sunt* a jucat un rol hotărîtor. O asemenea influență nu

s-a produs asupra pronunțării unor cuvinte ca *lîngă* sau *de-a rîndul*, scrise *lîngă*, *d-a rîndul*, deoarece în mintea cititorilor nu și-au putut face loc legături « etimologice ».

Redusă la o problemă grafică, apoi la una tipografică (absența lui *ŭ* din casa de litere a tipografiei impunînd folosirea lui *u*¹), scrierea cu *u* a început să devină supărătoare cînd a fost considerată ca reproducînd o pronunțare autentică și cînd sub influența ei s-a ajuns la pronunțarea artificială *sunt*. În așa măsură s-a înrădăcinat această pronunțare, firește printre cei « cu carte », încît sînt unii care se întrebă dacă s-a rostit vreodată altfel. Putem afirma că, dimpotrivă, poporul nu a rostit niciodată altfel decît *sînt*, *sîntem*, *sînteți*, și că foarte tîrziu a pătruns în limba cărturarilor rostirea cu *u*.

Făcînd abstracție de cele cîteva texte de prin mijlocul secolului al XIX-lea scrise cu litere chirilice sau cu alfabetul de tranziție latino-chirilic (dintre care unele s-au citat mai sus), nu s-a scris cu chirilice decît *sînt*. Gramaticile cele mai vechi, chiar ale latiniștilor care propovăduiau scrierea *sunt*, *sunt*, *sênt*, *sint*, subliniază că adevărata pronunțare este *sînt*.

Iannache Văcărescul în « Observații sau băgări de seamă asupra regulilor gramaticii rumînești » (ediția I Rîmnic, 1787, ediția a II-a Viena, 1797) dă la conjugarea verbului *a fire* formele *sîntu*, *sîntem*, *sînteți*, *sîntu* (cu chirilice).

George Șincai în « Elementa linguae daco-romanae sive valachicae », Buda, 1805 (ediție nouă a gramaticii scrise în colaborare cu Samuil Micu, Viena 1780), dă formele *io sînt*, *noi sîntem*, *voi sînteti*, *iei sînt* (cu litere latine) la pagina 49, și *sênt*, *sêntem* la pagina 101 și în alte locuri.

În Gramatica germano-romîină a lui Anton de Marki, Cernăuți, 1810, găsim, scrise cu chirilice, formele *eu sîntŭ*, *noi sîntem*, *voi sînteți*, *ii*, *iale sînt* (p. g. 62), iar « Grammatica daco-romana sive valachica » de Ioan Alexi, Viena, 1826. dă cu litere latine *jo sŭm*, *sŭnt*, *noi sŭntem*, *voi sŭnteți*, *ei*, *ele sŭnt* (pag. 81).

Petru Maior, în « Orthographia romana sive latino-valachica », Buda, 1819, reprodușă și în « Lexiconul » de la Buda, 1825, scriind *sŭnt* (pag. 54) sau *sunt* (pag. 57, 62) cu litere latine, redă rostirea romînească prin litere chirilice: *сѣнт* (*sînt*); la fel, în corpul « Lexiconului » apare *сѣнт* (*sînt*), pag. 686.

În « Gramatică romînească » de I. Eliad, Sibiu, 1828, apare peste tot *sînt*, iar în paradigma lui *a fi* (pag. 44), aflăm: *sîntŭ* și *îsŭ*, *sîntem*, *sînteți*, *sîntŭ* și *îsŭ* (cu chirilice).

¹ Această situație se oglindește, de exemplu, în felul cum s-a tipărit ediția poeziilor lui Grigore Alexandrescu, « Meditații, elegii, epistole, satire și fabule », București, 1863. Aci, în afară de *sînt*, strecurat întîmplător după modelul ediției precedente, din 1847, apar scrierile *sŭnt* și *sunt*.

La fel se petrec lucrurile în A. I. Odobescu, « Scrieri literare și istorice » București, 1887, lucrare în care se folosește o ortografie etimologizantă și în care *sŭnt* e deseori înlocuit prin *sunt*.

Iordache Golescul, în « Băgări de seamă asupra canoanelor grămăticesti », București, 1840, folosind o scriere de tranziție în care cele mai multe litere sînt latine, dă la pag. 32 (tabloul al 6-lea): *sînt, sîntem, sînteți, sînt*.

Timotei Cipariu, unul dintre cei mai înverșunați latinomani ai vechii Academii, scrie în « Gramatica limbii romîne », partea I, București, 1869, în mod consecvent *sunt*; dar în exemplele citate în cursul expunerilor teoretice, folosind scrierea chirilică, dă *сѣнт* (*sînt*), pag. 52.

Cu cele cîteva excepții citate mai sus, cărțile secolului al XIX-lea scrise cu litere chirilice reproduc consecvent rostirea autentică. Astfel: « Cărticica năraurilor bune », Sibiu, 1819: *sînt* (pag. 12), *sînteți* (pag. 29); Ioan Barac, « Risi-pirea cea de pre urmă a Ierusalimului », București, 1821:

Nu le arunca pricină
Celor ce nu *sînt* de vină (pag. 27);

Barbu Paris Momuleanu, « Caracteruri », București, 1825, scrie peste tot *sînt, sîntem, sînteți*:

Lacrămile lor le *sînt*
Arme, foc ce ard pămînt (pag. 121);
... nu știm cît *sîntem* datori (pag. 27);

revista « Albina romînească », Iași, 1829, folosea exclusiv formele cu *î*, ca *sînt, sîntem* din cuvîntul introductiv; de asemenea contemporanul ei de la București, « Curierul romînesc », 1829, scria *sînt, sîntem, sînteți*.

Cînd nu ținea să-și manifeste latinismul, I. Eliade, ca și în « Gramatica » sa, folosește grafiile cu *î*. Astfel în traducerea tragediei « Fanatismul sau Mahomet prorocul », București, 1831:

Nu *sînt* dară ascultată? (pag. 10)
Voi ce-a cădea *sînteți* gata subt un eres urîcios (pag. 64).

De asemenea în « Regulile sau gramatica poezii », București, 1831:

Nu *sînt* toate cualitățile duhului cuviincioase la toate felurile de poezie (pag. 8),

sau în « Culegere din scrierile lui I. Eliad », București, 1836:

Fiii tăi *sîntem*, tu ne-ai încredințat (pag. 1);

Cu această școală, domnii mei, ce domnia-voastră ați întemeiat, nu *sînteți* numai fondatori ai Teatrului Național (pag. 11);

Frumoși îți *sînt* ochii (pag. 57).

În « Istoria naturală » de doctorul Cihak, Iași, 1837:

Aceste *sînt* cele mai simple forme de animale (pag. 248);

în D. Țichindeal, « Filosofice și politice ... învățături », București, 1838:

Unde *sînt* răi mai-marii cetăților, acolo e rău de cetățeni (p. 155),

în revista lui George Bariț, «Foaie pentru minte, inimă și literatură», II, Brașov, 1839: eu *sînt* hotărît (pag. 231); *sînteți* cu noi dintr-o mumă născuți (pag. 241); numai de jumătate *sîntem* siguri că nu vom pierde ceva (pag. 270).

Alecu Donici, în «Fabule», I, Iași, 1840, scrie:

Sînt mulți asămîne ca și paingu meu (pag. 13);

Lăsați că doar nu *sînt* așa de nătărău (pag. 39),

iar Grigore Alexandrescu, în «Suvenire și impresii, epistole și fabule», București, 1847:

Sînt încredințat c-ai ride, cînd vr-o dată ai putea

Să mă vezi umblînd pe cîmpuri, rătăcit cu muza mea (pag. 181).

Aici nu *sînt* văi sau dealuri, nu *sînt* crînguri sau păduri (pag. 185);

Nu gîndi cu toate-acestea, cum că mă gătesc să cînt

Slava vremilor trecute, veacuri care nu mai *sînt* (pag. 184).

De-mbunătățiri rele cît vrei *sîntem* sătui (pag. 30).

În fabula «Uleul și găinile», Grigore Alexandrescu scrie:

Oleii *sînt* cinstiți

Cînd *sînt* nenorociți (pag. 269);

iar în «Cîinele și cățelul»:

Cît îmi *sînt* de urîte unele dobitoace (pag. 225).

N. Bălcescu folosea aceeași grafie în «Magazin istoric pentru Dacia», I, București, 1845:

Noi *sîntem* foarte săraci în asemenea scrieri pentru vremile cele mai vechi (pag. 13);

Tradițiile sau poveștile populare *sînt* un izvor care slujește la aceeași țintă ca și poeziile (pag. 3);

la fel, M. Kogălniceanu în «Arhiva romînească», II, Iași, 1845:

Socot de prisos a arăta pricinile unei asemenea întîrzieri; ele *sînt* de deo-săbite feluri (pag. III);

Pentru cei însă cărora le *sînt* străin, slujească de dovadă a netrîndăviei mele «Catalogul» cărților publicate de cătră mine (pag. III);

iar în «Letopisițiile țării Moldovii», I, Iași, 1852:

Cronicile Moldaviei... *sînt* cel mai sigur și mai temeinic izvor a istoriei naționale (pag. III);

...această istorie, care ne arată ce am fost, de unde am venit, ce *sîntem* (pag. XXIX);

În « Colecție din poeziile d-lui marelui logofăt I. Văcărescu », București, 1848, citim de exemplu:

Musele ce-mi *sînt* dragi foarte
Aveau ceasul hotărît (pag. 9);

O voi ce *sînteți* scăpare
Goniților de noroc (pag. 128)

Prin el *sîntem* împăcați (pag. 70).

C. Negruzzi scria în revista « Săptămîna », Iași, 1853, al cărei redactor era:

... pentru sufletul lui eu *sînt* răspunzător (pag. 187);

... *sîntem* datori, fraților, să ascultăm glasul conștiinței noastre
(pag. 234),

iar în « Păcatele tineretelor », tipărită la Iași, 1857:

Poate că măria-ta ai auzit lucrurile precum nu *sînt* (pag. 112);

Au doar nu *sînt* și eu unsul lui Dumnezeu? (pag. 113);

Sonatele lui Beethoven, fantasiile lui Haydn, caprițurile lui Paganini
pentru ea *sînt* o jucărie (pag. 68).

Vom trece acum la examinarea faptelor din tipăriturile cu alfabet latin.

Alexandru Odobescu, în operele căruia se oglindește ortografia latinistă a
vremii, scria *sînt*, *sîntem*, dar acestea apar transpuse cu *î* sau, cum s-a arătat
mai sus, cu *ai*:

fiindcă *sîntem* la un curs de seară (« Istoria arheologiei », I, București,
1877, pag. 241);

ele *sînt* foarte frumos lucrate (ibid., pag. 242).

Poeziile lui M. Eminescu au apărut în volum sub îngrijirea lui T. Maiorescu (ediția I, București, 1884) și e sigur că T. Maiorescu și-a impus ortografia sa. În ceea ce-l privește pe *sînt*, el e redat în mod consecvent prin *sunt*. Știm că M. Eminescu pronunța *sînt* și-l reda prin *sînt* și *sunt*. Acest fapt, care nu e vizibil în versuri ca:

Viitorul și trecutul
Sunt a filei două fețe (pag. 145)

Sunt ani la mijloc și-ncă mulți vor trece (pag. 55)

e foarte clar acolo unde e vorba de rime:

Și păru-i de-aur curge din raclă la pământ;
Căzuți în cap *sunt* ochii; un zîmbet trist și sfânt
Pe buzele-i lipite ce vinete ăi *sunt* (pag. 218).

După cum *pămînt* e redat prin *pământ*, *sînt* s-a tipărit [*sunt*]. De asemenea în versurile:

... ci păcatele și vina,
Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce *sunt*
Într-un mod fatal legate de o mână de pământ (pag. 242).

De aceea zilele îmi *sunt*
Pustii ca niște stepe,
Dar noapțile-s de-un farmec sfânt
Ce nu-l mai pot pricepe (pag. 292).

În poveștile lui I. Creangă, apărute la Iași în 1890 și tipărite parțial încă în timpul vieții autorului, ne întâmpină mereu formele cu *i*:

N-am sărit peste garduri niciodată de când *sînt* (pag. 28).

Ba *sînt* de toate, ziseră cele două, dar *sînt* ale mămucai (pag. 9).

... iară noi ca mezini ce *sîntem* să rămînem aici, în casa bătrînească (pag. 15).

Noi *sîntem* o dată băieți și ce-am vorbit o dată vorbit rămîne (pag. 20).

La discreția diverselor sisteme de ortografie apar și poeziile lui G. Coșbuc. *Sînt* al poetului se tipărește în primele ediții și sub forma *sunt* și sub forma *sûnt*:

Scad sfinții-ncet și vinul scade!
Dar vin mai e, sfinți nu mai *sunt*!
Să nu poți bea, căci n-ai un sfînt,
Și-n gol să bei nu sê prea cade!
(« Balade și idile », București, 1893, pag. 106)

Dar mâne va mai fi pămînt?
Mai fi-vor toate câte *sînt*
... Tu soare sfânt? (ibid., pag. 149)

Supt plopîi rari apele sună
Și plopîi rari vijie-n vînt
Ei parcă dau hohot să-mi spună
În rîs ce nemernică *sînt* —
Ce rea, ce nemernică *sînt*,
Și apele-mi strigă « Nebună! » (ibid., pag. 36).

În tipăriturile de mai tîrziu G. Coșbuc își apără rostirea autentică. Astfel în « Ziarul unui pierde-vară », București, 1902:

Noi *sîntem* cu toții tineri (pag. 145)
Sînt de-acei ce-au stat în cale (pag. 121).

De asemenea în « Fire de tort » (ediția a III-a, București, 1905), volum a cărui tipărire a fost supravegheată de însuși poetul:

Eu simt că voi muri-n curînd,
Că nu-mi mai *sînt* în fire (pag. 7).

Dar *sînt* eroi de epopee
Cînd brațul li-e liberator (pag. 10)

Sînteți săraci, flămînzi și goi (pag. 15).

A. Vlahuță nu putea pronunța altfel decît *sînt*, și așa își formulează faimosul îndemn la ridicare adresat poeților:

Unde ni *sînt* visătorii. . . ? (« Poezii », București, 1915, pag. 175).

St. O. Iosif nu scria decît *sînt* și doar în tipografie i se schimba grafia. În « Poezii » (București, 1902), alături de un:

Nu mai *sunt* în luncă flori (pag. 52),

apare *sînt* peste tot:

Eu nu-s decît un sol, — eu *sînt* drumețul
Grăbit, — și noaptea înapoi mă cere...
Sînt flacăra pe care-o poartă vîntul (pag. 12)

Sînt mari averi domnești, strînsoarea, rodul
Atîtor lacrimi și sudori cumplite (pag. 27).

Sînt iele măiastre
Pe urmele voastre (pag. 81).

Această scriere apare și în lucrările de colaborare cu D. Anghel, ca în « Cometa » (București, 1912), unde se strecoară cîteva *sunt* și *suntem*, formele corecte impunînd ca număr:

Sînt numai șapte culori în curcubeu ! (pag. 11)

Și *sintem* foarte mîndri (pag. 45)

So eine schöne Nixe cum *sînteți* dumneavoastră (pag. 52).

B. Delavrancea scria *sînt*, *sintem*, *sînteți* (dar și pe el l-au trădat editorii și tipografi). Astfel în « Hagi-Tudose », București, 1903, citim:

Știu eu că *sînteți* băeți buni (pag. 121).

Sintem între două focuri (pag. 224).

Discursurile lor parcă *sînt* gîndite, scrise și zise de un singur om, atît de mult se potrivesc (pag. 213).

M. Sadoveanu a pronunțat și a scris totdeauna *sînt*, *sintem*, *sînteți* și nu s-a abătut niciodată de la această scriere, după cum nu a renunțat niciodată la folosirea consecventă a lui *î*.

I. A. Bassarabescu, P. Cerna, Em. Gîrleanu, Liviu Rebreanu, E. Lovinescu și mulți alții, poeți, romancieri și critici au folosit în mod consecvent formele: *sînt*, *sintem*, *sînteți*.

E mare și numărul oamenilor de știință, istorici și filologi, care au practicat scrierea *sînt*. Printre aceștia din urmă îi amintim pe A. Lambrior, B. P. Hasdeu, O. Densusianu, H. Tiktin, iar dintre istorici pe N. Iorga.

Unele publicații periodice progresiste și în special revistele și ziarele socialiste au adoptat grafia *sînt*. Așa au procedat « Contemporanul » (Iași, 1881 și urm.), « Critica socială » (Iași, 1891-1893) și altele, citate mai sus în legătură cu scrierea sunetului *î*.

Rostirea *sînt* fiind populară, era firesc ca ea să apară în culegerile de folklor sau de dialectologie. Într-adevăr, cele mai bune colecții: « Materialuri folklorice » publicate de Gr. Tocilescu, București, 1900, și « Graiul nostru » de

I. A. Candrea, O. Densusianu și Th. D. Sperantia, București, 1906-1907, atestă pronunțarea cu *î* ca singura autentică.

E demn de subliniat faptul că scrierea cu *u*, recomandată de fosta Academie Română, nu s-a putut impune nici măcar în publicațiile acestei instituții. Astfel, filologul Grigorie Crețu tipărind «*Lexiconul slavo-romînesc*» al lui Mardarie Cozianul, București, 1900, în Editura Academiei, folosește forma *sînt*; la fel procedase I. G. Sbiera în «*Codicele Voronețean*», Cernăuți, 1885, editat de asemenea de Academie. În fine, chiar Dicționarul Academiei a nesocotit de la începutul apariției sale grafia cu *u*, scriind, potrivit cu procedul ortografic curent, *sânt*.

Din cele expuse mai sus, se înțelege ușor cât de lipsită de temei era scrierea *sunt* și cât de intolerabilă era pătrunderea ei. Ținem să amintim aci și părerea lui A. Lambrior în această privință:

«... Cei ce-și fac un titlu de învățați scriind *sunt, suntem, sunteți* se înșală și aici, ca oriunde nu vor scrie vocala ce o rostește un norod întreg, căci n-au pus mîna pe vocala primitivă, ci numai se fac de rîsul generațiilor viitoare» (în «*Revista pentru istorie, archeologie și filologie*», I, București, 1883, pag. 42).

Generația de astăzi, însuflețită de simțul răspunderii, nu putea să stăruie în această eroare. Iată de ce socotim că și în această problemă, ținînd seama de datele istoriei limbii literare, «*Normele privind ortografia limbii romîne*» au găsit soluția justă.